

Bidaiarik luzeena. Martin Ugaldere nobela berria: "Itzulera baten historia"

J.J. Petrikorena

Argia, 1.306. zk., 1990-09-23: 44-46.

Martin Ugalde idazle oparoaren estraineko euskal nobela kaleratzeko prest dute jadanik Elkar-ekoek. Okasio honetarako honetarako hogeitabost urtetan bizi izan zuen exilioa hartu du gaitzat, gurasoen hitzetatik soilik Euskal Herria ezagutu eta Venezuelatik bueltan datorren hamar urteko neskatxa baten gertaeretan funtsatu duela kontakizuna.

"Zumaian gela bat eman ziguten lo egiteko. Hurrengo egunean denbora izan zen jarraitzeko. Mundakan bi hilabete egon eta zas!" exilioa, present beti. Gogoetak burrunban datozkio Martin Ugaldere, ahazten ez den arrangura hori, burmuinean korapiloa, eteten ez den irudia... *"Venezuelan erdal liburuak egin nituen asko, oso gordinak, exilioko jendearen kasu gogorrak gehienak. Zergatik ez nituen euskaraz egin atzerriko gauza gogor horiek? Zergatik ez nituen han bizi-bizian ezagutzen nituen kontuak, nere lagunak, exiliokoak, nola izan ziren kontatu? Horren ordezkariak hartu nituen beti. euskaraz ez nuen ardurarik izan honelako gauzak, tristeak eta gogorrak, esateko. Nahiagabe jo nuen beste hizkuntza batera, landuago eta errezago zena neretzat. Orain konturatzen naiz euskaraz euskal arazoak bakarrik egin behar ditudala. Hona etorri naizenean euskaraz egin ditut euskal arazoak".*

Euskadi ezezagunera itzulua

Kanpora begira jartzen ditut begiak. Hondarribiko itsas-adarraren baretasuna oinpean ikusten dudala Martin Ugaldere hitzak itsasoaz bestaldera naramate, Venezuelara. Bere azken nobela, "Itzulera baten historia", oraindik orain Elkar-en labeetan aurkitzen dena, euskaraz idazten duen lehena, hastera doa: *"Orain dela bi urte Iruñeko Ateneo Saria irabazi nuen, exiliatuen ipuin batez, tankera honetan idazten nuen aurrenekoa bera. Halaxe, saria jasotzera joan eta bazkal ostean geundela esan zidan batek: zergatik ez duzu exilioari buruz nobela idazten? Momentu horretan etorri zitzaidan, eta lehengo kapitulua osatzen du liburu honetan ipuin hark, hasiera da".*

Rosa Chacón, Venezuelara joandako exiliatuei herriratzen lagundu zien neskame zahar eta andre sakonaren errealitatea isladatzen du liburuaren lehen ipuin-kapitulu honek, garai bateko militarren golpe sasoiak gogoratuz hainbat euskaldunek hezur-mamitan bizitako gertaera garratzen inguruan tajaturik dagoena. *"Batek asmatzen ditu gauza asko batez ere gertatzen direnak. Neskame hori esaterako egitazkoa da, eta nobelan babesten duen familia horretako gizona ere bai. Pertsonaiak kohesio bat izan dezan hau da biderik errazena. Benetako pertsonai asko daude hor sartuak. Beraiek ez dira*

konturatzen, e! Sortze lanetan sortu baino gehiago gauzak aldatu egiten dira, idazleari komeni zaion modura, eta hor sentitzen naiz askatasunarekin. Beti ere etikaz jokatzu noski, ze nik ere gauzak gogortasunez idazten baditut ere etikaz".

Lehen egunak beraz, Euskal Herriko estampa buruan eta eremu ezezagun bati aurre egin behar horretan kokatzen du Martin Ugaldek Santurtziko euskaldun familia bat, zeinaren baitan gauzatuko duen kontakizun osoa. *"Zer gauza dira exiliatu baten buruan errepikatzen direnak hango bizimoduan? Hara doana ez da sekula konforme, beti pentsatzen du egun batzuk izango direla, eta hain urruti izaki hilabete batzu, eta asko jota bi urte. Hori denak. Ilusio horrekin joaten dira. Horrek esan nahi du bat geratzen dela bere herriaren argazki batekin, lagunak, etxea, eliza, tabernak... hor geratzen da, eta argazki hori horitzen joaten da, eta askotan ez dakizu gero zer. Gauza faltsua da batek gordetzen duena. Ez da gauza bera gertatzen seme alabekin. Han jaiok dira, edo oso txikitan joan dira. Ailagatzen da momentu bat ez dutela ulertzen gurasoek erakusten dien Euskal Herria, faltsua hori ere. Ondorioz batzuk hangoak egiten dira. Beste batzuk, nobelan bezala, semeak hona bidaltzen dituzte gurasoak han geratzen direla dirua egin bitartean".*

Gurasoen asmoei jarraikiz seme-alaba zaharrenak Euskal Herrira itzuliko dira "Itzulera baten Historia" honetako segidako pasartean, alabak hartzen duela aurrerantzean gertaeren haria. Hari tristea, mingarria. Normalean exilioa tratatu izan den heroikotasun horretatik urruntzen bait da gure protagonista gaztea, hamar-hamaika urtetako neskatxa gaztea –Martin Ugaldek bere semea hona ekarri zuen adinekoa–, Venezuelako giroa, kultura, hizkuntza, jendea ezagutzen hasten den momentuan erabat harrotza zaion beste eremu batetara joan etorrian. *"Berrito bidaltzen dituzte ez dakiten toki batetara. izugarria da! Familiakoen arteko liskarrak ezagutuko dituzte: aitaren aldeko familia batetik, amaren aldekoa bestetik, frankista bata, abertzalea bestea. Familia guztia munduan zehar zatituta dagoela ezagutuko du gure protagonistak izebak erakusten dizkion fotoak medio. Bestaldera pasako da osaba bat ezagutzera, han beste lehengusu batzuk, haiek frantsesez hitzegiten dute..."* haurra hori doa, ulertzen ez duen gauza askoren zurrumbiloan, mundu nahaspilduan. *"Hau zer da!"* batez adierazten du bere ezinegona gure neskatxak halako batean: *"Lehen Eusko Etxean Gora eta Gora Euskadi, Venezuelako eskolan Viva el Bravo Pueblo, Frantzia Marsellesa..."*, eta hementxe justu egiten du alto gure Martinek. Ez digu gehiago kontatu nahi nobela, *"ez dut gehiago esango familia horren buelta ze bestela dena galduko du eta argitaratzen denean. Mundu izugarria da, tristea. Batzutan gauzak konpontzen dira, baina bestetan ezin dira konpondu, ezin dira konpondu! Espero ez diren gauzak ere gertatzen dira: gurasoak azkenez bueltatzen dira... baina isil nadin!"*.

Ipuinez osatutako nobela

Botza altxatzen du: *"Nik pasa ditut ederrak bai!"*, nobelako itzuleraren pare-pareko hainbat istorio bere buruan kolpatzen direla. Orrialdetxo hauetan baino bere historia handia idazten denerako gordetzea nahiago dituenak. Jarrai dezagun liburuarekin beraz. *"Kapitulu bakoitza ipuinak direla iruditzen zait. Hobe dela uste dut, kapitulu osoak,*

beren dinamika dutenak, eta gero lotura onak, nik hori oso ondo begiratzen dut. Hurrengo nobela ez dut honela idatziko hala ere. Hau lehengoa izan bait da. Buruan daukadan bestea ez da kronologikoa izango, nobela bizia egin nahi nuke, ipuinetan egiten dudan bezala, mugimenduaz, euskara biziaz, esaldi laburrez baliatuz, oraingoan ere honelaxe egin dut". Hara hemen horren esplikazioa: "Neri gramatika ez zait sekulan gustatu. Hizkuntza jakin behar da, baina puskatzeko! Eta nik puskatu egiten dut. Estiloa ere latinoamerikanoen eragin handikoa dela uste dut. Puntuatzea da klabea: askotan koma batekin ere borrokatu egiten dut, e! Nik dena han ikasi dut, hogeitabost urtez egon naiz eta. Borroka bizian idazten dut, eta eskerrak aingeru guardakoa dudan nere gauzei azken errepassoa emateko. Ez al dakizu zein den? Xalbador Garmendia".

Itsas-adar bare-barea begi aurrean. Luzez agrutu dugu Martin Ugalde. Aszensorean sartu eta "agur" batez bagoazela besoa luzatu digu: "Etor zaitetze, etor zaitetze! Aitaren kuadroa erakutsi behar dizuet". Etxean sartu gara berriro...